

JUDAICA BULLETIN

Mededelingenblad van de Stichting Judaica Zwolle
Postbus 194, 8000 AD Zwolle; e-mail: judaica@hetnet.nl
Verschijnt vier maal per jaar - ISSN 1384-9050

Jaargang 16, Nummer 3 / Nisan 5763 - april 2003

OPLAGE 450 EXEMPLAREN - ABONNEMENT €6,50 - POSTGIROREKENING 259272

Elie Wiesel: de dilemma's van een overlever

Door Ed van Thijn

Elie Wiesel en Primo Levi hebben veel gemeen. Beiden overleefden Auschwitz. Beiden hadden de gruweldaden gezien die hun verdere leven zouden beheersen. Beiden hadden de innerlijke drang om daarvan te getuigen. Beiden groeiden uit tot grote literatoren. Maar er is één groot verschil: Primo Levi pleegde zelfmoord en Elie Wiesel leeft voort in het "Koninkrijk van de Nachten".

"De waarheid laat ons niet los" schrijft Wiesel in *And the sea is never full*, het tweede deel van zijn Memoires (1969-). "De waarheid zit van binnen. De doden zijn in ons. Zij observeren ons, geven ons leiding. Zij oordelen over ons."

Er waren meer verschillen met Primo Levi, schrijft Wiesel. Hij is een gelovige, Levi een atheïst. Hij werkt vanuit de joodse tradities, Levi nam daar afstand van en ook van Israel. Maar het grootste verschil tussen hen beiden is hun visie op overlevers. Levi was van mening dat elke overlever een zekere mate van schuld met zich mee draagt, de schuld overleefd te hebben. Wiesel wijst deze visie met kracht van de hand als simplistisch en in hoge mate *unfair*. "De beulen zijn schuldig, niet hun slachtoffers."

Wel kan hij zich voorstellen dat veel holocaustschrijvers diep ongelukkig zijn over het feit dat zij niet in staat zijn gebleken de wereld te verbeteren. Dat hun boodschap zo weinig effect heeft gehad en geleidelijk wegebt. Primo Levi was wanhopig over de nutteloosheid van zijn bestaan, over de weigering van de mensheid van het (zijn) verleden te leren.

"Maar dit had je niet moeten doen, Primo," fluistert Wiesel. "De dood is nooit een oplossing, jij weet dat...". "En toch," vervolgt hij, "diep van binnen begrijp ik je." Er zijn of niet te zijn, Elie Wiesel is een man van diepe dilemma's. Een schrijver en activist met vele zekerheden, maar achter elk ervan plaatst hij vraagtekens. Een schrijver moet ook activist zijn, vindt hij, zeker als ergens de mensenrechten in het geding zijn.

Maar hoe ver kan dat gaan als dit je van het schrijven afhoudt terwijl nog lang niet alles gezegd is?

Want schrijven moet. Dat is de belofte die zij, de kampgevangenen, elkaar *over there* hebben gedaan. Degene die zou overleven zou namens allen getuigenis afleggen. Hij zou namens allen de wereld wakker schudden. Hij zou nooit meer iets anders doen. Zijn dagen en nachten zouden gewijd zijn aan het vertellen van het verhaal. Hij zou het collectieve geheugen veilig stellen.

En hier begint Wiesels eerste dilemma. Kan Auschwitz eigenlijk wel beschreven worden? Mag Auschwitz beschreven worden? De Holocaust als ultieme gebeurtenis? Hoe als overlevende om te gaan met het respect voor de doden? En zijn zij uiteindelijk niet de enigen die het hele verhaal hadden kunnen vertellen? "Nooit heb ik mij willen of kunnen verplaatsen in de mensen die de drempel van de gaskamer zijn overgegaan," bekent hij. Ook niet in fictie. "Fictie en Auschwitz zijn onverenigbaar". Toch is het uitgerekend dat wat de holocaust uniek maakte. Die uniciteit is een ander dilemma waarmee Wiesel worstelt. Vanuit zijn persoonlijke ervaring is hij een onvermoeibaar strijder voor mensenrechten, waar ook ter wereld.

My Lai tijdens de Vietnamoorlog, de Killing Fields van Pol Pot, het apartheidregime, de Refuseniks in de Sowjet-Unie, de etnische zuiveringen op de Balkan. Maar hij ontsteekt in woede als iemand het durft een vergelijking te trekken met de massavernietiging van de joden. In een spraakmakend artikel in Newsweek ten tijde van de Kosovo-deportaties riep hij de internationale gemeenschap op om in actie te komen, tegelijkertijd elke vergelijking met "toen" verwerpend. "De nachtmerrie in Kosovo vraagt om actie, niet om vergelijking".

Maar tijdens de opening van het holocaust-museum in Washington wendde hij zich – midden in zijn speech – persoonlijk tot president Clinton en smeekte hem militair op de Balkan in te grijpen en een eind te maken aan het zinloos lijden van zoveel kinderen. Een journalist van Time verweet hem bij die gelegenheid misbruik te hebben gemaakt van de holocaust. "Een Jood moet zich niet met de Balkan bemoeien." Wiesel reageerde als door een adder gebeten. "Als mensen sterven, als onschuldige burgers het slachtoffer worden van foltering en verkrachting, als steden worden omgebouwd tot begraafplaatsen, heeft geen jood het recht om te zwijgen."

Wiesel stelt – een ander dilemma – hoge, morele, eisen aan het Jodendom. "Een jood kan geen racist zijn," is zijn adagium. "Joden zijn verplicht om elk systeem te bestrijden dat de ander als inferieur bestempelt". Dat brengt hem menigmaal in een gewetensconflict als het om Israël gaat, een land waarmee hij zich, alhoewel levend in de Diaspora, sterk verbonden voelt. IJzig was de sfeer toen hij tijdens een conferentie over de verhouding tussen de joden binnen en buiten Israël dat land opriep zich als "modelnatie" te gedragen en een meer "joodse houding" aan te nemen tegenover de Palestijnen.

Omstandig zet hij uiteen dat hij deze kritiek alleen maar wil uiten als hij in Israël is. Daarbuiten bijt hij liever zijn tong af dan dit soort kritiek te spuien. Een zelfbeperking die de modelmatigheid van zijn moreel universalisme onder druk zet.

Opmerkelijk is de rol die de joodse religie in Wiesels leven en werken speelt. Maar ook deze innerlijke zekerheid gaat gepaard met een zelf-dialoog die telkenmale (ook in zijn romans) weer opflakkert. Hoe kan een mens, zo vraagt hij zich af, die door de hel is gegaan zijn Godsgeloof behouden? "Ik zou alle recht hebben gehad om van mijn geloof af te stappen. Ik had zes miljoen redenen kunnen hebben om een dergelijke beslissing te rechtvaardigen. Maar ik heb het niet gedaan. Ik ben niet bij machte om het pad dat geëffend is door mijn voorvaderen te verlaten. Ik kan mijn opvoeding niet verloochenen."

"Maar," zo vervolgt hij, "juist omdat ik in God geloof kan ik hem bekritisieren." En dat doet hij dan ook. Zijn God heeft soms duivelse trekken.

Die zelfde dubbelzinnigheid is terug te vinden in Wiesels omgang met de "groten der aarde" die in zijn Memoires ruimschoots aan bod komen.

Wiesel is gevoelig voor autoriteit. Hij onderhoudt reeksen van vriendschapsrelaties met presidenten, premiers, kardinalen, generaals en collega-Nobelprijswinnaars. Het bedeesde joodse jongetje uit het Roemeense provinciestadje Sighet heeft het ver geschopt. Als hij in Oslo de Nobelprijs voor de Vrede in ontvangst neemt wordt hij door emoties overmand, denkend aan degenen die er niet bij zijn, zijn vader en moeder, zijn prachtige, goudblonde zusje, Tsipouka, waarvan hij in Auschwitz afscheid moest nemen.

Tsipouka, alsmaar weer Tsipouka. Er zijn of niet zijn. Wiesel wordt door autoriteiten omringd maar is er voortdurend op bedacht dat hij weleens door hen gebruikt zou kunnen worden. Toch gebeurt dat met enige regelmaat. Lech Walesa die aanvankelijk weigerde bij de 50-jarige herdenking van Auschwitz over joodse slachtoffers te spreken, Ronald Reagan die in weerwil van hun vriendschap toch met Kohl de SS-begraafplaats Bitburg bezocht en dan Francois Mitterand, een verhaal apart.

Wiesel adoorde Mitterand, die hij regelmatig opzocht op het Élysée en die ook bij hem in New York over de vloer kwam. Urenlang discussieerden ze dan over de Talmud en de joodse mystiek. Zij besloten zelfs hun gesprekken te boekstaven en te publiceren. Totdat de affaire Bousquet uitbrak. Bousquet was de Franse politiechef ten tijde van het Vichy-bewind die verantwoordelijk was voor de deportatie van de Franse joden. Het lekte uit dat beiden, ook na de oorlog, een hechte vriendschapsband onderhielden en Mitterand sprak dat niet tegen. Nóg wilde Wiesel Mitterand het voordeel van de twijfel geven, maar hij eiste dat dit onderwerp ter sprake zou komen in hun nog te publiceren dialogen. Mitterand stemde hiermee in, maar eiste op zijn beurt dat Wiesel zijn vragen (sic!) tevoren schriftelijk zou indienen. Nadat Wiesel dat braaf had gedaan, weigert Mitterand hem ooit nog te ontvangen en laat hij zijn faxen en brieven onbeantwoord. Einde verhaal.

De totale ontredde van Wiesel na dit voorval is verbazingwekkend. Wiesel is niet haatdragend. Integendeel. Een van zijn belangrijkste activiteiten als Nobelprijswinnaar was de opzet van een wereldwijde campagne tegen haat. "Haat is de weigering de ander als mens te aanvaarden". Haat manifesteert zich in vele vormen - racisme, fanatisme, anti-semitisme, xenofobie - en ligt ten grondslag aan veel van de brandhaarden en humanitaire rampen van deze tijd. "Tegenover haat staat niet liefde maar onverschilligheid," is een van zijn geliefde thema's. Het is met name de onverschilligheid die "toen" met "nu" verbindt. Toen en nu: ook hier wordt Wiesel achtervolgd door dilemma's. Bij de 50-jarige herdenking van de bevrijding van Auschwitz wendde hij zich tot "God van de vergeving" en riep hem op "de makers van deze plaats waar onze kinderen werden vermoord nooit te vergeven".

Maar tegelijkertijd – en dat is zijn grote kracht – keert hij zich tegen elke vorm van collectieve schuld: "*the children of the killers are children, not killers*".

Het slot van het boek is van een ongeken- de schoonheid als hij zich in gedachten richt tot zijn omgekomen familie. Zijn zusje Tsipouka. Zijn moeder. Zijn vader. "Ik heb je nog zoveel te vragen, vader. Er zijn nog zoveel geheimen te ontrafelen."

Op dat moment verstoort een stem zijn dagdromerij. "Riep je, vader?" Hij: "Ja, mijn zoon. Ik riep je." Elie Wiesel, een roepende. Hopelijk niet in de woestijn.

Elie Wiesel: *And the sea is never full, memoirs 1969-* HarperCollins Publishers Londen, 2000, 410 p. (Editions de Seuil, Parijs, 1996)

Dit artikel is met toestemming van de schrijver overgenomen van de website www.joods.nl

Elie Wiesel: *Nacht, Dageraad, Dag*, een speciale uitgave.

Door Dick Broeren

Elie (eigenlijk: Elisaha) Wiesel werd 75 jaar geleden geboren in Sighet, een kleine stad in de Karpaten in Roemenië. Hij stamt uit een vrome chassidische familie. In de oorlog werd hij met zijn familie eerst naar het vernietigingskamp 'Auschwitz' en daarna naar 'Buchenwald' gesleept. Na de bevrijding belandde hij in Parijs, waar hij studeerde en tenslotte journalist werd. Hij woont nu al vele jaren in de Verenigde Staten, waar hij onder meer voorzitter was van de presidentiële commissie voor de Holocaust. Hij is hoogleraar in New York en Boston. Elie Wiesel is houder van de Medaille Martin Luther King en werd in America, Duitsland en Frankrijk vele malen onderscheiden met literaire prijzen. In 1983 ontving hij de internationale literaire prijs voor de vrede en in 1986 ontving hij de Nobel Prijs voor de Vrede.

In zijn geboorte plaats Sighet waren ten tijde van zijn geboorte vele synagogen. Vandaag de dag is er nog maar één over, de Sefardische.

Al jaren lang is emeritus predikant Sjirk van der Zee uit Sleeuwijk betrokken bij de restauratie en weer-in-gebruikneming van deze synagoge, want voor de kleine Joodse gemeenschap was en is een en ander onmogelijk te financieren.

Voor het instandhouden van de synagoge is de aanleg van een modern verwarmingssysteem noodzakelijk en ds. Van der Zee hoopt de benodigde €17.500 bijeen te brengen door een speciale editie op de markt te brengen van de drie eerste boeken van Elie Wiesel in één band, *Nacht, Dageraad, Dag* met een voorwoord van François Mauriac.

De boeken zijn geschreven in de jaren 1956/1961 en in het eerste boek *NACHT* vertelt Wiesel over zijn ervaringen als vijftienjarige in de vernietigingskampen. Toen hij in directe aanraking kwam met de jodenvervolging door de Nazi's, was hij een kind, in wiens hoofd de profeten van het "Oude Boek" zongen en dat met zijn jongere zusje speelde in de tuin van de Synagoge te Sighet. Toen de oorlog voorbij was, was hij, een oude man van zestien jaar. Zijn grootouders, vader, moeder en drie zusjes waren vermoord.

Wiesels boeken laten zien, hoe iemand, die de grootste gruwelen van deze tijd heeft meegemaakt en overleefd, *moet* schrijven (na ruim tien jaar stilte) om zijn ervaringen vast te leggen en zodoende te getuigen.

In de boeken *DAGERAAD* en *DAG* komt de verwerking van dit dramatisch verleden aan de orde en vooral de vraag: Heeft het leven nog wel enige zin? Wat te doen en hoe te leven met deze ervaringen in een wereld nog steeds vol van geweld en haat.

Het zal voor hen die het *Dagboek* van Anne Frank gelezen hebben een noodzakelijk en schokkende ontdekking zijn, dat de trilogie die zij nu in handen hebben de weg vervolgt, die voor Anne Frank in Bergen-Belzen in de dood eindigde. Zij KON hierover niet meer schrijven.

Deze speciale editie kwam tot stand als licentie van Uitgeverij Kok te Kampen. De *Nacht* (La Nuit) werd vertaald door Nini Brunt, De *Dag* (Le Jour) en De *Dageraad* (L'Aube) werden vertaald door Jan Hardenberg.

Het boek is te verkrijgen bij ds. Sjirk van der Zee, Eikenlaan 6, 4254 AS Sleeuwijk, tel. 0183-304805 e-mail sj-v-d-zee@hetnet.nl

Het boek kost €15,90 en de netto-opbrengst van deze drie boeken wordt besteed aan de renovatie en instandhouding van de Synagoge in Sighet.

DIEREN IN TENACH EN JOODSE TRADITIE 12

De geit

door Jan Veldhuijzen

De geit wordt vaak en onder verschillende benamingen vermeld in de bijbel. De meest voorkomende benaming is עֵז, *eez* (mv. עֵזִים, *iezziem*). Het woord is waarschijnlijk afgeleid van עֹז, *oz*, ‘sterkte’, ‘kracht’. Een bevestiging voor deze afleiding is te vinden in de Talmoed, waar we leren dat de geit zich onderscheidt van het kleinvee door haar kracht (Betsa 25b).

Namen, verklaringen en woordcombinaties

עֵז, *eez*, wordt ook in combinatie met andere woorden gebruikt, zoals in שֶׁהָעֵזִים, *see iezziem*, ‘kleinvee van geiten’ (Deut. 14, 4; Ex. 12, 5). Deze verbinding geldt ook voor schapen en gaat waarschijnlijk terug tot een vroege periode, waarin geiten net zo populair waren als schapen. In een later stadium worden schapen veel talrijker dan geiten.

Een andere combinatie is גִּדֵּי עֵזִים, *gedie iezziem*, ‘jong van een geit’ (Gen. 27,9). De *gedie* speelt een belangrijke rol in de joodse spijswetten, want het vers “je zal het jong (bokje) niet koken in de melk van zijn moeder”(Ex. 23, 19) vormt de basis voor het verbod melk en vlees te mengen.

שְׂעִיר עֵזִים, *se’ier iezziem*, is de ‘geitenbok’ (Gen. 37, 31). *Se’ier* is gerelateerd aan *se’ar* (שָׂעַר), dat ‘haar’, ‘beharig’ betekent. Het doet denken aan ons woord (geiten)’sik’, een baardje in de vorm van een bosje haar onderaan de kin en wat lijkt op dat wat de bok draagt. Maimonides werpt een ander licht op het woord *se’ier* in zijn *Gids voor de Verdoolden*.

Daarin merkt hij op dat geitenbokken altijd als zondoffers werden gebracht door zowel individuen als door de hele gemeenschap op feesten, nieuwe maan en Grote Verzoendag, omdat het merendeel van de overtredingen en zonden van de Israëlieten ongetwijfeld offers waren aan ‘geesten’ (*se’ieriem*, letterlijk: geiten; SV: ‘duivelen’, NBG: ‘veld-geesten’), zoals geschreven in Leviticus 17, 7.

De wijzen verklaren het feit dat geiten altijd de zondofferandes van de gemeenschap waren als een toespeling op de zonden van de gehele gemeenschap van Israël, want in het geval van de verkoop van de vrome Jozef lezen we “en zij slachtten een geitenbok”(Gen. 37, 31).

Weer een andere verklaring is, omdat de geit zwart haar heeft (Hoogl. 4, 1), en maar weinige zwart haar met witte of bruine vlekken (Gen. 30, 32). Dit zwarte haar kan zonde symboliseren, reden waarom de geit diende als zondoffer en als zondebok (Lev. 16, 8 e.v.).

Een andere naam die in de bijbel wordt gebruikt is עֲתָדִים, *atoedim*, ‘jonge bokken’(Gen. 31, 10). Dit woord is afgeleid van de stam עָתַד, *atad*, ‘gereed zijn’, want de geit staat bekend als erg behendig in het ontkomen aan zijn achtervolgers, hetzij mens of beest.

יָעַל, *jaël*, is een berggeit (*Capra Sinaitica*) met sterke horens, waarvan *sjofars* werden gemaakt die gebruikt werden om daarmee het Jubeljaar aan te kondigen (Rosj Hasjana 3, 3). Het woord *jaël* heeft te maken met עָלָה, *ala*, ‘stijgen’, ‘klimmen’. Het is te vinden in Psalm 104, 18 “de hoge bergen zijn voor de wilde geiten”, en in Job 39, 1 (SV 39, 4) “Weet jij wanneer de wilde geiten van de rots (SV: ‘steengeiten’) baren?” Wilde geiten zijn goede klimmers die de steilste rotswanden kunnen beklimmen.

צַפִּיר, *tsafier*, ‘bok’ (Daniël 8, 5) is een Aramees woord dat overeenkomt met het Hebreeuwse שֶׁיֶר, *se’ier*. Het is een symbool voor Alexander de Grote gekozen vanwege de bokkenfiguren in de verhalen rond het Huis van Macedon (Soncino Bible).

תַּיֶּסֶךְ, *tajiesj*, is een ander woord voor ‘bok’ (Gen. 30, 35). De wortel van het woord is onzeker. In Spreuken 30, 31 wordt de *tajiesj* gerekend tot die welke “een statige tred hebben”.

Zin en onzin rond de zondebok

De geit vormde een belangrijk element binnen het offerritueel in de Tempel, en maakt tegenwoordig nog deel uit van de Jom Kipoer liturgie. Het voert terug op Leviticus 16,7: “Hij zal de twee bokken nemen, en stellen voor ...”. Dit ritueel heeft aanleiding gegeven tot het ontstaan van het woord zondebok (=de geit die de woestijn in wordt gejaagd). Terloops zij opgemerkt dat het woord ‘zondebok’ niet in Tora voorkomt, maar verzonnen is door christelijke theologen. Zij namen het op in hun vertaling van de bijbel. Dit woord heeft daardoor een christelijke connotatie en benadrukt plaatsvervangende verzoening, wat volstrekt vreemd is aan het joodse denken.

Volgen we de interpretatie van rabbijn S.R.Hirsch op Leviticus 16,10. Hij verklaart dat volgens de Talmoed de beide bokken in alle opzichten identiek zijn: de een gaat meteen naar het altaar en de andere (*azazel*) wordt goed en wel de wildernis ingestuurd. Dit ritueel wordt geïnterpreteerd als een vitale boodschap om de wilsvrijheid tot uiting te brengen, waarmee God ons heeft begiftigd. Met andere woorden, óf we kunnen ons verheffen tot de toppen van geestelijke extase (het altaar), óf we kunnen ons verlagen tot de afgrond van verdorvenheid en ontaarding, tot een spirituele “dood” (de wildernis). Wij zijn baas over onze eigen

bestemming. Het is ons voorrecht en onze uitdaging om de juiste weg te kiezen, jóuw weg. Hét kenmerk van het Jodendom is niet plaatsvervangende boetedoening, maar persoonlijke verantwoording.

Het kenmerkende aan de geit is dat deze zowel goed als kwaad kan doen. Schadegevallen door geiten veroorzaakt worden in de Talmoed besproken (o.m. Baba Kama 23b) en wordt de geit zelfs *een gewapende dief* genoemd (Baba Kama 80a), omdat zij geneigd zou zijn andermans velden af te grazen en zo de rechtmatige eigenaar gewapenderhand te bestelen. Maar ook moeten we bedenken dat de geit een rein en koosjer dier is en dat haar vlees gezond is. De Talmoed weet daarvan ook te verhalen. Warme geitenmelk op je nuchtere maag drinken tegen hart- en borstkwalen (chronische hoest), of direct uit de uier (speen) zuigen (Tosefta Baba Kama 8,12). Toen Rami ben Ezekiel eens een bezoek bracht aan Bnee Brak (zie Jozua 19,45) zag hij geiten grazen onder de vijgenbomen. Honing droop van de vijgen en melk vloeide daar weer overheen en mengde zich met elkaar. “Dit is inderdaad een land vloeiende van melk en honing”, merkte hij op (Ketoebot 111b).

Pejoratieve symboliek

In de Middeleeuwen, zo blijkt uit voorstellingen en verhalen, behoorde de geitenbok tot het favoriete dier van de duivel, en werd als symbool van satanische wellust voorgesteld. Rijder van alle soorten aardmannetjes, heksen en tovenaars. De gebruikelijke vermomming van de duivel ten tijde van de heksenjacht aan het einde van de Middeleeuwen was die van de bok, aanbeden en vereerd door aanhangers. Er bestaat een vijftiende eeuwse voorstelling waarop vier joden met geitenhoorns zijn afgebeeld die door de duivel worden geleid.

Zegswijzen

- Mijd de voorkant van een bok, de achterkant van een paard en alle kanten van een nar.
- Een gierige rijkard en een vette bok schenken pas geluk als ze dood zijn.
- Een schoondochter kan net zo min onder hetzelfde dak leven met haar schoonmoeder als een geit met een tijger in dezelfde schuur.
- De jonkies (=jonge scholieren) die je hebt achtergelaten zijn tot geiten met horens geworden (Berachot 63a)
- De melk van witte geiten en de melk van zwarte geiten zijn een en dezelfde (Genesis Rabba 87,5)

EEN BINDENDE CONTROVERSE¹

Door Eliezer Segal

Van alle bijbelse thema's waar we op Rosj Ha-Sjana² aan herinnerd worden is het verhaal van de 'Akeda', de binding van Isaak waarschijnlijk het belangrijkste³. Deze aangrijpende episode is aangewezen als de Tora-lezing voor de 2^e dag van Rosj Ha-Sjana en in de gebeden en de rituelen van deze feestdagen wordt er op vele manieren naar verwezen.

Door te verhalen hoe onze voorouders Abraham en Isaak bereid waren het ultieme offer te brengen om hun totale toewijding aan God te bewijzen, vond de joodse traditie opnieuw bevestiging dat de opeenvolgende generaties van Abrahams afstammelingen terug kunnen en mogen vallen op de verdiensten die door de aartsvaders werden verkregen. Deze overtuiging is van bijzonder belang in deze periode van oordeel⁴ als we ons niet altijd zeker voelen of onze individuele verdiensten wel toereikend zijn ons van een gunstig vonnis te verzekeren.

Volgens een oeroude uitleg is het blazen op de Sjofar⁵ bedoeld om de herinnering op te roepen aan *'een ram...met zijn horens verward in het struikgewas'*, die geofferd werd in plaats van Isaak.

Als we in overweging nemen in welke mate de 'Akeda' in het joods religieuze denken centraal staat is het nauwelijks voor te stellen dat er onder de voornaamste joodse denkers ook maar één te vinden is die in twijfel trekt of het verhaal ook echt gebeurd is. En toch waren er aan aantal rabbijnse autoriteiten die juist die vraag stelden, die suggereerden dat de tocht van Abraham en Isaak naar de berg Moria niet meer was dan een symbolisch visioen dat buiten Abrahams geest geen objectieve realiteit was.

De 12^e eeuwse exegeet en filosoof R'Abraham Ibn Ezra⁶ zinspeelde op zo'n benadering. Hij noemde de binding van Isaak, evenals het verhaal van Jona en de Vis, voorbeelden van zijn theorie dat alle bijbelse profetieën visioenen en dromen zijn, die alleen maar bestaan in het bewustzijn van de dromer. Ibn Ezra leidde zijn uitleg in met de verzekering dat hij zijn lezers inwijdde in een groot geheim.

Niettemin waren de commentatoren ná hem onmiddellijk bereid zijn benadering openlijk te verdedigen in hun publicaties.

Een van de interessantste van deze auteurs was wel R' Nissim ben Mozes uit Marseille, een 14^e eeuwse geleerde, die zijn alles omvattende kennis van de bijbelse en rabbijnse tradities combineerde aan een enthousiaste betrokkenheid bij de rationalistische benadering die door de school van Maimonides⁷ werd gepropageerd.

R'Nissim citeert Ibn Ezra en komt tot de conclusie dat

'alles wat in het verhaal gezegd en gedaan wordt, met inbegrip van de ram die met zijn horens gevangen raakte in het struikgewas, begrepen moet worden als vallend onder de categorie 'tekenen'.

'Tekenen' is een technische term die R'Nissim verzoon om de symbolische dromen aan te duiden die aan profeten verschenen.

Het is waar dat de tendens de bijbelse verhalen in het rijk van psychische visioenen te plaatsen bijzonder benadrukt wordt in de geschriften van Maimonides en hij gebruikt deze benadering vaak in gevallen waar het om bovennatuurlijke verschijningen en engelen gaat. Hij ontkende dan ook de historiciteit van gebeurtenissen zoals het bezoek van de drie engelen aan Abraham en Jakobs worsteling met de geheimzinnige figuur bij de voorde in de Jabbok.

Enige steun voor deze niet-letterlijke manier van denken is af te leiden uit de woorden van de talmuedische rabbijnen die, bijvoorbeeld, debatteerden over de vraag of Job nu een verzonnen persoon was of niet.

Maimonides' standpunt met betrekking tot de historiciteit van de Akeda stond centraal in een intensieve correspondentie tussen twee Italiaanse geleerden tegen het eind van de 13^e eeuw. R'Zerachia Chen, die oorspronkelijk uit Barcelona kwam, bleef volhouden dat de wonderbaarlijke gebeurtenissen in de Bijbel gelezen zouden moeten worden als allegorieën of als visioenen; en hij beriep zich op het gezag van Maimonides om zijn standpunt te ondersteunen.

Zijn opvatting werd betwist door R'Hillel ben Samuel uit Verona, die duidelijk verontrust was door deze potentiële ondermijning van de historische claims van de Bijbel.

De argumenten die R'Hillel gebruikt zijn niet in hun oorspronkelijke vorm tot ons gekomen, maar alleen via R'Zerachia's weerleggingen. Het materiaal suggereert dat hij tamelijk uitvoerig op de kwestie is ingegaan, en dat hij aarzelde tussen verschillende standpunten.

Aanvankelijk accepteerde R'Hillel het feit dat Maimonides de hele vertelling van de reis naar de berg Moria had verwezen naar het rijk van de profetische visioenen, maar hij aarzelde de radicale implicaties van zo'n hypothese te aanvaarden.

Tenslotte koos hij niet alleen voor een letterlijk verstaan van het bijbelse verhaal, maar hij schreef dit standpunt ook toe aan Maimonides. Hierop onstak R'Zerachia in toorn die zijn collega beschuldigde van obscurantisme en van het belasteren van de rationalistische geloofsbrieven van de grote filosoof.

Wellicht zijn we nu in staat met deze discussie op de achtergrond, het op de juiste waarde schatten wanneer de Zohar⁸ bij het behandeling van de binding van Isaak, de opmerking in de Tora dat God Abraham op de proef stelde verwerpt, met het argument dat Isaak, die toen al volwassen was, het werkelijke onderwerp van beproeving was. Als alternatief stelt de Zohar een allegorische interpretatie van het verhaal voor, die een mystieke confrontatie inhield tussen de goddelijke hoedanigheden van liefdevolle trouw (door Abraham gesymboliseerd) en gerechtigheid (Isaak).

De vraag naar de historische waarheid van de Schrift was bij de Kabbalisten⁹ niet altijd duidelijk. Veel bijbelse persoonlijkheden zagen zij namelijk als de symbolische belichaming van goddelijke attributen.

Hoewel R'Nissim niet de eerste joodse commentator was die de historiciteit van de Bijbel ter discussie stelde, is het moeilijk anderen te vinden die de zaak met zo'n gedrevenheid en moed hebben beargumenteerd.

De bekende episoden die hij behandelt als filosofische gelijkenissen of als profetische dromen omvatten de activiteiten van Adam en Eva in de Tuin van Eden, het conflict tussen Kain en Abel, de openbaring bij het brandende braambos, het spreken van de ezel van Bileam en vele anderen.

Redenerend vanuit een positie die hem in het huidige Orthodoxe milieu zeker als ketter zou hebben gebrandmerkt suggereert R'Nissim zelfs dat de Tora niet het resultaat is van een woord-voor-woord dictee van God, maar eerder de neerslag is van een meer algemene filosofische inspiratie of verlichting in spirituele zin. Het regelmatige gebruik in de bijbel van uitdrukkingen die duiden op het letterlijk spreken van God dient slechts verstaan te worden als balsem voor de grove massa die makkelijker onder de indruk raakt van de goddelijke oorsprong van het boek dan van zijn verheven spirituele inhoud.

Voor de Rabbijnen Zerachia van Barcelona en Nissim van Verona heeft de diepzinnige strekking van het handelen van Abraham niets te maken met de vraag naar de historiciteit. Het ideaal dat door het verhaal vorm wordt gegeven is een zuivere en absolute liefde voor de Schepper, een liefde die iemand er toe brengt alle aardse overwegingen te overstijgen. Als we het op deze manier bezien, redeneert R'Nissim, is het bijna triviaal ons druk te maken over de vraag of we de bijbel als feit lezen of als een opvoedkundige les. R'Nissim spreekt honend over de onwetende massa die de bijbel 'alleen maar' lezen als een verslag van de rechtschapen daden van onze voorouders.

Want met voorbijgaan aan deze meningsverschillen waren deze joodse denkers eensgezind in hun overtuiging dat het belang van de Tora niet ligt in wat zij ons vertelt over het verleden maar hoe zij onze geest en waarden vorm geeft voor nu en later.

1. Dit artikel is een vertaling van het artikel 'A Binding Disagreement' door Eliezer Segal, op 6 september jl gepubliceerd in 'The Jewish Free Press', Calgary, Canada. Professor Segal heeft een eigen website: www.ucalgary.ca/~elsegal/
2. Rosj Ha-Sjana. Letterlijk 'begin' hoofd van het jaar, het joodse nieuwjaarsfeest, dit jaar gevierd op 7 en 8 september jl.
3. De Binding van Isaak, in het christendom het Offer van Abraham (!) genoemd (Gen 22), is de perikop die op de tweede dag van Rosj Ha-Sjana in de synagoge wordt gelezen. Op de eerste dag van dit feest wordt de geboorte van Isaak gelezen (Gen 21).
4. Met deze periode worden de tien dagen van berouw en inkeer bedoeld tussen Rosj Ha-Sjana en Jom Kippoer, de Grote Verzoendag.
5. De Sjofar is een ramshoorn waarop tijdens bepaalde diensten in de synagoge wordt geblazen, onder andere ook tijdens bovengenoemde dagen.
6. R' (voor Rabbi) Ibn Ezra. Abraham Ibn Ezra (1089-1164), dichter, grammaticus, bijbels commentator, filosoof, astronoom en arts. Geboren in Tudela, Spanje. Een van de belangrijkste en meest gezaghebbende exegeten. (bron: EJ, dl. 8, kolom 1163 ev.)
7. Maimonides. Mozes ben Maimon, in de rabbijnse literatuur de 'Rambam' genoemd, het acronym van **Rabbi Mozes Ben Maimon**; 1135-1240. Rabbijns autoriteit, wetgever, filosoof en koninklijk arts. Zijn betekenis voor het jodendom valt niet gauw te overschatten. (bron: EJ, dl 11, kolom 754 ev.)
8. Zohar. (Het boek van de) Pracht. Het centrale werk in de literatuur van de Kabbala (zie voetnoot 9). De oorsprong van het werk licht in het verre verleden. Zie eventueel de uitgebreide behandeling van dit lemma in de Encyclopaedia Judaica, deel 16, kolom 1193 t/m 1215
9. Kabbala = overlevering. Kabbala is het meest gebruikte woord voor de esoterische onderwijzingen van het jodendom en voor de joodse mystiek, zoals die vanaf de 12e eeuw zijn overgeleverd.

TWEE BOEKBESPREKINGEN

Ideeënrijkdom in één band

Na een periode van zeven (!) jaar is deel twee verschenen in de reeks *Verkenning van de Tien Woorden in de joodse traditie*, onder de titel *Sjabbat, een dag apart*. In dit doorwrochte werk wordt vanuit verschillende invalshoeken systematisch en overzichtelijk het vierde Woord onder de talige loop gelegd. In het eerste deel van de reeks, zijn onder de titel *Gebeitelde woorden – sprekende taal* (ISBN 90 239 1608 5) naast een uitstekend hoofdstuk over de ‘Tien Woorden als geheel’, het Eerste Woord (“Ik ben de Eeuwige”), het Tweede Woord (“Je zult geen andere goden hebben”), het Derde Woord (“Gebruik de Naam niet ijdel”) en het Zevende Woord (“Pleeg geen overspel”) behandeld. In een derde deel, dat naar verwachting binnen drie jaar zal verschijnen, zullen dan de overige vijf Woorden worden verkend.

Sjabbat wordt volgens dezelfde methode als die van het eerste deel van de reeks behandeld. Aan de hand van heel veel *midrasjiem*, klassieke, joodse bijbeluitleg, worden woorden en begrippen duidelijk gemaakt. Kernwoorden worden geëxploreerd, verschillende betekenislagen aangeboord. Waar komt het woord *sjabbat* vandaan, wat verstaat Tenach onder werkwoorden als *ophouden, doen, gedenken, heiligen, bewaren, werken, rusten*. Waarom staat er ‘*al* je werk’; kan je in zes dagen *al* je werk doen? Hoe wordt de sjabbat gevierd in het jodendom? Een hoofdstuk wordt gewijd aan de sjabbat in de *halacha*, nadat is uitgelegd wat *halacha* is en waardoor het fundamentele belang van het doen en nemen van halachische beslissingen in het jodendom duidelijk kan worden.

Door dit boek wordt de lezer zich bewust van het eminente belang van de sjabbat in het jodendom, en wordt het hem/haar duidelijk waarom het binnen deze traditie zo’n centrale plaats inneemt. De ideeën van de vrijheid, van de volledige harmonie tussen mens en natuur, ook van die tussen mens en mens, van de anticipatie van de messiaanse tijd, en van de overwinning op tijd, droefheid en dood komen alle samen in dit unieke begrip, in *sjabbat*.

Het Nieuwe Testament (beter ware het in dit verband te spreken van *een* Nieuw Pact) bestaat uit joodse boeken en wordt verstaanbaar en inzichtelijk na grondige studie van jodendom en talen als het Hebreeuws en het Aramees. Het is dan ook een gelukkige greep van de auteurs geweest om in deel 2 van dit boek ruime aandacht aan de sjabbatsverhalen, zoals deze in de synoptische evangeliën voorkomen, te besteden.

Dat dit gedeelte enkel het karakter draagt van tekstverduidelijking ligt dan in de rede, te meer omdat een rijk geschakeerde interpretatie-traditie in joodse zin rond deze verhalen ontbreekt. Dat dit boek hiertoe een aanzet kan geven wil ik illustreren aan de hand van het verhaal van *De man met de verdroogde hand* (pp. 223-239) door enkele vragen aan de tekst te stellen, waardoor een andere uitleg mogelijk is.

Deze vragen zijn: Hoe verloopt een synagogedienst en welke rol spelen de bezoekers daarin? Wat is de belangrijkste handeling die van een bezoeker in een synagogedienst gevraagd kan worden?

Welke betekenis moet in dit verband worden gehecht aan de verdroogde hand? Wat bevindt zich in het *midden* van de synagoge, waar staat dat symbool voor en welk onderdeel van de liturgie heeft daar plaats? Waar staat de invalide man voor en wat is bedoeld met zijn genezing?

Het boek wordt tenslotte gecompleteerd door een leerwijzer, een beschrijving van bronnen, commentaren en schrijvers, alsmede een register en een verklarende woordenlijst.

Dit bijzonder fraai uitgegeven, hard gebonden boek – een *collector’s item* – beveel ik iedereen die al dan niet professioneel geïnteresseerd is in de bijbel, leerhuisdocenten en leerhuisgangers, ten zeerste aan. J.V.

Dodo J. van Uden, Henk Scholder, Niek de Wilde
Sjabbat, een dag apart; Verkenning van de Tien Woorden in de joodse traditie.

Deel 2, Eburon Delft, [2002]

ISBN 90 5166 894 5

16 x 24 cm, 360 pp; €22,50

Een leraar van het jodendom is een rationalist

Hilde Burger, theologe en bibliothecaresse, heeft met *De zandloper van Genesis* een proefschrift van betekenis geschreven. De titel doelt op Genesis 22, ‘de binding van Isaak’. Het gaat hier om het moment dat heel de onderneming van Genesis aan een zijden draad hangt. Zonder Isaak geen Jakob, zonder Jakob geen huis Israëls. Burger vergelijkt dit met een zandloper: klonteren hier zandkorrels samen, dan heeft de zandloper zijn functie verloren. Maar ook geldt het vervolg: na Genesis 22 kan het zand uitwaaien en vallen de korrels op hun plek, vol spanning, tegenstrijdigheden en contrasten. Bovendien moet de zandloper steeds weer worden omgekeerd, Genesis vraagt om een voortgaande interpretatie.

Burger behandelt in dit boek de wijze waarop de Duitse, liberale rabbijn (‘maar niet een rabbijn van liberalen’) en classicus Benno Jacob (1862-1945) Beresjiet 22 uitlegt in zijn commentaar *Das erste Buch der Tora Genesis* uit 1934. Jacob is een rationeel denker, die afkerig was van elke mystificatie van religie en natie. Het lijkt in zijn commentaar op *de binding van Isaak* te gaan om een bewijs van Abrahams getrouwheid. Maar gaat het niet eerder om een krachtmeting tussen mens en God? Bij Jacob gaat het om de essentie van de mens: de vrije wil. Burger zet de opvatting van zijn geleerde tijdgenoot, de christen Hermann Gunkel daar tegenover. Veel komt daarbij om de hoek kijken: de ‘bronnentheorie’, waarbij onmiskenbaar een samenhang bestaat tussen Jacobs strijd tegen de *Quellenhypothese* en het antisemitisme dat uitliep op de nazibarbarij. De bronnensplitsing beschouwt Jacob als niets minder dan de grootste hindernis tot een goede interpretatie van de Pentateuch!

Een aanzienlijk deel van deze studie is ingeruimd voor de variatie in de Godsnamen als sleutel tot het gehele boek Genesis en waarbij Jacobs studies van de Godsnaam getuigen van durf om de Naam niet als een statisch gegeven te interpreteren.

Het boek bestaat uit twee delen, te weten I. Een kleine theologische biografie, met een uitgebreide biografie van Benno Jacob, zin en onzin van de bronnentheorie, en een uitgebreide verhandeling van de Godsnamen; waarbij in hoofdstuk 7 plaats wordt ingeruimd voor een behandeling van de combinatie van *HaElohiem* met het werkwoord *beproeven* is gelijk *satan* (vgl. Job). In deel 2 ‘Tot hoe ver gaat gehoorzaamheid?’ wordt rond Genesis 22 de visies van Hermann Gunkel en Benno Jacob in een detailstudie naast elkaar gezet.

De zandloper van Genesis is een buitengewoon lezenswaardige studie en een aanrader voor oudtestamentici en leerhuisdocenten. Burger heeft Jacob een waardig monument geschonken.

J.V.

Hilde Burger, *De zandloper van Genesis; de visie van Benno Jacob op Genesis 22 in het licht van zijn tijd en van de Traditie*.

Uitgeverij Boekencentrum, Zoetermeer, [2002]

ISBN 90 239 1187 3; €24,90

Een anecdote:

Grote toename van joodse feestdagen!

Een jodenhater vroeg eens aan een oude Jood: ‘Wat denk je wel dat er met jullie Joden gebeurt als wij jullie verder vervolgen?’ De Jood antwoordde: ‘Dan krijgen wij er een nieuwe feestdag bij’. ‘Wat bedoel je?’ vroeg de ander. De oude joodse man zei:

‘Weet je, Farao wilde ons vernietigen – en wij kregen een feestdag: het paasfeest (Pesach).

Haman wilde Mordechai ophangen en alle Joden vernietigen – en wij kregen een nieuwe feestdag: Poerim!

Antiochus, de Syrische koning, wilde de Joden uitroeien. Hij offerde onreine dieren aan de afgod Zeus op het altaar van de tempel – en Israël kreeg een feestdag: Chanoeka!

Hitler wilde ons vernietigen – en wij kregen weer een feestdag erbij: Jom Ha’atzmaot, Onafhankelijkheidsdag..

De Jordaniërs hebben 19 jaar Oost-Jeruzalem bezet gehouden en ons verhinderd aan de Klaagmuur te bidden, tot onze soldaten in 1967 Oost-Jeruzalem bevrijdden. Sindsdien vieren wij elk jaar de Jom Jeroesjalayim, Jeruzalemdag!

En wanneer men verder zal proberen ons te vernietigen zullen wij van God nog meer feestdagen krijgen.’

Uit: Joodse Humor, Salcia Landmann, uitg. BZZTôH, Den Haag 1998

VIJFDE SAMUEL HIRSCHLEZING

Veertiende Synagogepad

Op zondag 25 mei 2003 organiseert de Stichting Judaica Zwolle samen met het genootschap Nederland-Israël Afdeling Zwolle voor de veertiende keer het jaarlijkse "synagogepad". Zoals de laatste jaren gebruikelijk is, begint de dag in de Zwolse synagoge met de Samuel Hirsch-lezing die dit jaar voor de vijfde keer wordt gehouden. Doelstelling van deze lezing is: *"De plaats en betekenis van het jodendom in en voor de moderne wereld nader te belichten voor een publiek van joodse en niet-joodse belangstellenden."* Spreker is dit jaar drs. Lou Evers, oud-rector van het Amsterdamse Maimonides College. Het onderwerp dat de heer Evers behandelt, luidt: "Samenwerking tussen joden en christenen in de loop der tijd"

Uiteraard kan er vervolgens plenair gediscussieerd worden. Na de lezing is er een lunchpauze, waarin de deelnemers de gelegenheid hebben nog wat verder na te praten. Ieder wordt geacht zelf voor zijn/haar lunch te zorgen. In de synagoge zal alleen koffie en thee worden geschonken.

's Middags vervolgen we de dag met een studiebijeenkomst over het thema: *"Gij zult niet doden"*. Deze bijeenkomst zal worden geleid door drs. Dodo van Uden, docent en publicist op het gebied van rabbijnse theologie. Ochtend en middag programma kunnen onafhankelijk van elkaar worden bijgewoond.

De besturen van de Stichting Judaica Zwolle en het Genootschap Nederland-Israël afdeling Zwolle hopen dat het veertiende synagogepad weer naar tevredenheid van de deelnemers zal verlopen.

Voor uitgebreide informatie verwijzen wij naar de separate folder. Inlichtingen kunnen worden gevraagd via de telefoonnummers 038-4651048 of 038-4539283 of ons e-mailadres judaica@hetnet.nl

JUDAICA-AGENDA ZWOLLE EN OMGEVING

VOORJAAR / ZOMER 2003

Kopij voor de Judaica-agenda s.v.p. sturen naar: Zandkreek 9, 8032 JL Zwolle of via e-mail: judaica@hetnet.nl
De cursussen in deze lijst worden georganiseerd door de Stichting Judaica Zwolle.

za 29-03 Sjabbat Sjemienie (Lev. 9:1-11:47)

ma 31-03 Bijbels-Hebreeuws 1 (beginnerscursus), 16e
bijeenkomst. Tijd: 19.30-21.30 uur. Docent: drs.
J.L.C. Boertjens

wo 02-04 Vrij Leerhuis 1 - TeNaCH varia, 5e bijeenkomst.
Tijd: 19.30-21.30 uur. Docent: dhr. L. Evers

do 03-04 Korte cursus 2 - De symboliek van Ets Chajiem,
reserve bijeenkomst. Tijd: 19.30-21.30 uur.
Docent: drs. R. Bartlema

za 05-04 Sjabbat Tazrie'a (Lev. 12:1-13:59)

zo 06-04 Tentoonstelling "Joods leven in en om Zwolle".
Plaats: synagoge, Samuel Hirschstraat 8, Zwolle.
Tijd: 13.30-16.00 uur. Toegang: €1,50.

ma 07-04 Bijbels-Hebreeuws 1 (beginnerscursus), 17e
bijeenkomst. Tijd: 19.30-21.30 uur. Docent: drs.
J.L.C. Boertjens

wo 09-04 Vrij Leerhuis 1 - TeNaCH varia, reserve
bijeenkomst. Tijd: 19.30-21.30 uur. Docent: dhr.
L. Evers

wo 09-04 Genootschap Nederland Israël, afdeling
Kampen. Prof. dr. Irene E. Zwiep over 'Lizkor
we-liskoach', Joodse dichters en de herinnering
aan Jeruzalem. Plaats: Broederkerk, ingang
Broederstraat 16, Kampen. Aanvang: 19.30 uur.

za 12-04 Sjabbat Metsora (Lev. 14:1-15:33)

ma 14-04 Bijbels-Hebreeuws 3 (bijhoudcursus), 9e
bijeenkomst. Tijd: 19.30-21.30 uur. Docent: drs.
J.L.C. Boertjens

di 15-04 Vrij Leerhuis 3 - Psalmen lezen met de
rabbijnen, reserve bijeenkomst. Tijd: 13.30-15.30
uur. Docent: dhr. D. Broeren

do 17-04 Pesach / Paasfeest (eerste dag)

vr 18-04 Pesach / Paasfeest (tweede dag)

za 19-04 Sjabbat Pesach

wo 23-04 Pesach / Paasfeest (zevende dag)

do 24-04 Pesach / Paasfeest (achtste dag)

- za 26-04 Sjabbat Achareej Mot (Lev. 16:1-18:30) - Qedosjiem (Lev. 19:1-20:27)
-
- ma 28-04 Bijbels-Hebreeuws 1 (beginnerscursus), 18e bijeenkomst. Tijd:19.30-21.30 uur. Docent: drs. J.L.C. Boertjens
- di 29-04 Jom Ha' Sjoah / Herdenking Holocaust
- „ Vrij Leerhuis 3 - Psalmen lezen met de rabbijnen, reserve bijeenkomst. Tijd:13.30-15.30 uur. Docent: dhr. D. Broeren
- za 03-05 Sjabbat Qedosjiem (Lev. 19:1-20:27)
-
- zo 04-05 Tentoonstelling "Joods leven in en om Zwolle". Plaats: synagoge, Samuel Hirschstraat 8, Zwolle. Tijd: 13.30-16.00 uur. Toegang: €1,50.
- wo 07-05 Jom Ha' Atsmaoet / Onafhankelijkheidsdag Israël
- „ Genootschap Nederland Israël, afdeling Zwolle. Jom Ha' Atsmaoet viering – onafhankelijkheidsdag van de staat Israël - met de Joodse Gemeente van Zwolle. Plaats: synagoge, Samuel Hirschstraat 8, Zwolle. Aanvang: 19.30 uur.
- za 10-05 Sjabbat Emor (Lev. 21:1-24:23)
-
- ma 12-05 Bijbels-Hebreeuws 3 (bijhoudcursus), 10e bijeenkomst. Tijd:19.30-21.30 uur. Docent: drs. J.L.C. Boertjens
- di 13-05 Genootschap Nederland Israël, afdeling Hoozevee. Yom Ha' Atsmaoet viering en tevens viering van het 25-jarig bestaan van de afdeling Hoozevee. Plaats: Goede Herderkerk, hoek Middenweg/Lomanlaan, Hoozevee. Aanvang: 19.45 uur.
- za 17-05 Sjabbat Behar (Lev. 25:1-26:2)
-
- ma 19-05 Bijbels-Hebreeuws 1 (beginnerscursus), 19e bijeenkomst. Tijd:19.30-21.30 uur. Docent: drs. J.L.C. Boertjens
- za 24-05 Sjabbat Bechoeqotai (Lev. 26:3-27:34)
-
- zo 25-05 **Vijfde Samuel Hirsch-lezing / Veertiende 'Synagogepad'**, in de synagoge van Zwolle, Samuel Hirschstraat 8, Zwolle. Zaal open: 10.30 uur, einde ca. 15.30 uur.
- Voor programma zie elders in dit bulletin.*
- De programmaproef is reeds aan de abonnees van het Judaica Bulletin en alle cursisten en relaties van Stichting Judaica en toegezonden.*
- ma 26-05 Bijbels-Hebreeuws 1 (beginnerscursus), 20e bijeenkomst. Tijd:19.30-21.30 uur. Docent: drs. J.L.C. Boertjens
- za 31-05 Sjabbat Bemidbar (Num. 1:1-4:20)
-
- zo 01-06 Tentoonstelling "Joods leven in en om Zwolle". Plaats: synagoge, Samuel Hirschstraat 8, Zwolle. Tijd: 13.30-16.00 uur. Toegang: €1,50.
- ma 02-06 Bijbels-Hebreeuws 3 (bijhoudcursus), reserve bijeenkomst. Tijd:19.30-21.30 uur. Docent: drs. J.L.C. Boertjens
- „ Bijbels-Hebreeuws 1 (beginnerscursus), reserve bijeenkomst. Tijd:19.30-21.30 uur. Docent: drs. J.L.C. Boertjens
- vr 06-06 Sjavoe'ot / Wekenfeest / Pinksteren (eerste dag)
- za 07-06 Sjavoe'ot / Wekenfeest / Pinksteren (tweede dag)
- za 14-06 Sjabbat Naso (Num. 4:21-7:89)
-
- ma 16-06 Bijbels-Hebreeuws 3 (bijhoudcursus), reserve bijeenkomst. Tijd:19.30-21.30 uur. Docent: drs. J.L.C. Boertjens
- „ Bijbels-Hebreeuws 1 (beginnerscursus), reserve bijeenkomst. Tijd:19.30-21.30 uur. Docent: drs. J.L.C. Boertjens
- za 21-06 Sjabbat Beha'alotecha (Num. 8:1-12:16)
- za 28-06 Sjabbat Sjelach Lecha (Num. 13:1-15:41)
- za 05-07 Sjabbat Qorach (Num. 16:1-18:32)
-
- zo 06-07 Vastendag van 17 Tammoez
- „ Tentoonstelling "Joods leven in en om Zwolle". Plaats: synagoge, Samuel Hirschstraat 8, Zwolle. Tijd: 13.30-16.00 uur. Toegang: €1,50.
- za 12-07 Sjabbat Choeqat (Num. 19:1-22:1) - Balaq (Num. 22:2-25:9)
-
- za 19-07 Sjabbat Pienchas (Num. 25:10-30:1)
- za 26-07 Sjabbat Mattot (Num. 30:2-32:42) - Masee (Num. 33:1-36:13)
-
- zo 27-07 Vastendag van 9 Av / Treurdag Tempelverwoesting
- za 02-08 Sjabbat Devariem (Deut. 1:1-3:22)
-
- zo 03-08 Tentoonstelling "Joods leven in en om Zwolle". Plaats: synagoge, Samuel Hirschstraat 8, Zwolle. Tijd: 13.30-16.00 uur. Toegang: €1,50.
- za 09-08 Sjabbat Wa'etchanan (Deut. 3:23-7:11)
-
- za 16-08 Sjabbat Eeqev (Deut. 7:12-11:25)
- za 23-08 Sjabbat Re'eeh (Deut. 11:26-16:17)
-
- za 30-08 Sjabbat Sjofetiem (Deut. 16:18-21:9)
- za 06-09 Sjabbat Kie Teetsee (Deut. 21:10-25:19)
-
- zo 07-09 Tentoonstelling "Joods leven in en om Zwolle". Plaats: synagoge, Samuel Hirschstraat 8, Zwolle. Tijd: 13.30-16.00 uur. Toegang: €1,50.
- za 13-09 Sjabbat Kie Tavo (Deut. 26:1-29:8)
-
- za 20-09 Sjabbat Nitsavim (Deut. 29:9-30:20) - Wajeelech (Deut. 31:1-31:30)
-

COLOFON

Het Judaica-Bulletin is een uitgave van de Stichting Judaica Zwolle, Postbus 194, 8000 AD Zwolle. Het verschijnt vier maal per jaar.

Abonnementen kosten € 6,50 per jaar, over te maken op postgirorekening 259272 t.n.v. penningm. Stichting Judaica Zwolle, Apeldoorn, onder vermelding van 'abonnement bulletin'.

De Stichting Judaica Zwolle stelt zich ten doel de verspreiding van kennis over de joodse godsdienst, taal, geschiedenis en cultuur. Zij streeft dit o.a. na door het organiseren van cursussen, studiedagen, concerten en tentoonstellingen in de synagoge van Zwolle.

Het bestuur van de Stichting Judaica Zwolle bestaat uit de volgende leden:

- D. Broeren (redactie Judaica Bulletin)
- W. Cornelissen (rondleider synagoge)
- J.H. Kelholt (penningmeester)
- Mw. D. Koffeman-Wielenga (bibliothecalesse)
- S.P. van 't Riet (voorzitter),
- J. Veldhuijzen (secretaris-cursuscoördinator)
- C. Verdonk (administrateur/redactie Judaica Bull.)
- K. Yntema

De Stichting geeft jaarlijks een folder uit over haar activiteiten. Deze folder kan worden aangevraagd bij onze cursuscoördinator (038-4651048), onze administratie (038-4539283) of via ons e-mail adres judaica@hetnet.nl.

De bibliotheek van de Stichting wordt beheerd door mevr. D. Koffeman-Wielenga (tel. 0591-616543).

De Stichting heeft een tentoonstelling ingericht op het voormalige vrouwenbalkon van de synagoge van Zwolle, Samuel Hirschstraat 8, over het onderwerp 'Joods leven in en om Zwolle'. Deze is in principe op de eerste zondag van de maand geopend van 13.30-16.00 uur (zie voor de precieze data de Judaica Agenda in dit bulletin). Dan wordt er vanaf 14.00 uur ook een rondleiding verzorgd. De toegangsprijs is: €1,50 per persoon.

De Stichting Judaica Zwolle werkt bij gelegenheid samen met: Joodse Gemeente Zwolle, Stichting Voortbestaan Synagoge Zwolle, Genootschap Nederland-Israël afdeling Zwolle, B. Folkertsma-Stichting voor Talmudica te Hilversum, Bureau Kerk-en-Israël van de Samen-op-Weg Kerken te Utrecht, VU-Podium Vrije Universiteit Amsterdam.

Giften voor het werk van de Stichting Judaica Zwolle zijn aftrekbaar voor de inkomstenbelasting en kunnen worden overgemaakt op postgirorekening 259272 t.n.v. penn. Stichting Judaica Zwolle, Apeldoorn

ABONNEMENT JUDAICA BULLETIN

Het abonnement op het Judaica-Bulletin kost €6,50 per jaar, over te maken op postgirorekening 259272 t.n.v. penningmeester Stichting Judaica Zwolle, te Apeldoorn, onder vermelding van 'abonnement bulletin'. Het abonnement loopt van 1 juli tot en met 30 juni van het daaropvolgende jaar en het wordt zonder opzegging vóór 1 juni stilzwijgend verlengd.

VIJFDE SAMUEL HIRSCHLEZING

Veertiende Synagogepad

Op zondag 25 mei 2003 organiseert de Stichting Judaica Zwolle samen met het genootschap Nederland-Israël Afdeling Zwolle voor de veertiende keer het jaarlijkse "synagogepad". Zoals de laatste jaren gebruikelijk is, begint de dag in de Zwolse synagoge met de Samuel Hirsch-lezing die dit jaar voor de vijfde keer wordt gehouden. Doelstelling van deze lezing is: *"De plaats en betekenis van het jodendom in en voor de moderne moderne wereld nader te belichten voor een publiek van joodse en niet-joodse belangstellenden."* Spreker is dit jaar drs. Lou Evers, oud-rector van het Amsterdamse Maimonides College. Het onderwerp dat de heer Evers behandelt, luidt: "Samenwerking tussen joden en christenen in de loop der tijd"

(Zie separate folder voor meer informatie)

SCHENKINGEN VOOR DE BIBLIOTHEEK

Door een schenking is de bibliotheek van onze stichting onlangs in het bezit gekomen van een waardevolle collectie boeken. Ze bevat onder meer werken over de Halacha, de Hebreeuwse taal, Misjna en Tenach. Het is een prachtige achtergrond collectie voor een ieder die wat dieper in wil gaan op bijv. de thema's van de verschillende cursussen. De heren Lingen en Peeters danken wij hierbij hartelijk voor deze waardevolle aanvulling van de bibliotheek.

In een volgend nummer meer over één van de boeken.

VOLGEND BULLETIN

Het volgende bulletin verschijnt omstreeks 1 juli 2003. Kopij dient uiterlijk in de tweede week van mei 2003 te zijn ingeleverd op het redactieadres: Boogmakerstraat 30, 8043 AM Zwolle (zo mogelijk op diskette in Word, WP, of ander gangbaar formaat) of per e-mail zijn ontvangen op judaica@hetnet.nl. o.v.v: 'kopij bulletin'.

E-MAILADRES:

Stichting Judaica Zwolle beschikt over een eigen e-mailadres, t.w.: judaica@hetnet.nl.

Via dit adres kan men o.a. kopij voor het Judaica Bulletin opsturen, het actuele cursusprogramma aanvragen, zich als abonnee opgeven, boeken/uitgaven van de stichting bestellen, vragen stellen opmerkingen doorgeven, etc.